

SCI-CONF.COM.UA

TOPICAL ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH

**PROCEEDINGS OF XI INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
JULY 11-13, 2024**

**TOKYO
2024**

TOPICAL ASPECTS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH

Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference

Tokyo, Japan

11-13 July 2024

Tokyo, Japan

2024

UDC 001.1

The 11th International scientific and practical conference “Topical aspects of modern scientific research” (July 11-13, 2024) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2024. 425 p.

ISBN 978-4-9783419-2-1

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Topical aspects of modern scientific research. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Tokyo, Japan. 2024. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-topical-aspects-of-modern-scientific-research-11-13-07-2024-tokio-yaponiya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: tokyo@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2024 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2024 CPN Publishing Group ®

©2024 Authors of the articles

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

21. *Abdullayeva Shafahat Yusif* 115
ATTITUDE, DISPOSITION AND CULTURE
22. *Абсалямова Л. М., Фролової О. В.* 122
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ
ПРОКРАСТИНАЦІЇ
23. *Пріснякова Л. М., Мілова Є.* 126
СТАТЕВІ ОСОБЛИВОСТІ САМОТНОСТІ ОСІБ ЗРІЛОГО ВІКУ

ART

24. *Sharykov D.* 132
CIRCOLOGY – THE SCIENCE ABOUT CIRCUS ART AND
CULTURE: THEORETICAL AND PRACTICAL COMPONENT
AND RESEARCH AREAS

HISTORICAL SCIENCES

25. *Атаманчук-Бабій С. І.* 137
ВЗАЄМИНИ ІВАНА МАЗЕПИ З ПРАВОБЕРЕЖНИМ
КОЗАЦТВОМ КРІЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ
СТОСУНКІВ
26. *Ільницький В. С.* 149
ВПЛИВ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКО-ПЕРСЬКИХ ВІДНОСИН НА
СТАНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ
АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918-
1920 РР.)
27. *Мінаєв А. В., Мінаєва Т. В.* 164
ДО ПИТАННЯ ПРО ХРОНОЛОГІЧНІ МЕЖІ ТА ІСТОРИЧНИЙ
ЗМІСТ НОВІТНЬОГО ЧАСУ

LITERATURE

28. *Данильчук О. М.* 174
ХУДОЖНЯ КНИГА ЯК ТРЕНАЖЕР МЕНТАЛЬНИХ ПАТЕРНІВ
СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ (ЗНАЧЕННЯ КУРСУ ІСТОРІЇ
ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

POLITICAL SCIENCES

29. *Фастовець Н. В., Заворотній С. Р.* 184
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДІАЛОГУ В
СУЧАСНОМУ СВІТІ: ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ТА
ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ

PHILOLOGICAL SCIENCES

30. *Пасік Н. М., Чайка М. В.* 190
МОВНОЕСТЕТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙ У
ТВОРАХ М. КОЦЮБІНСЬКОГО

**ДО ПИТАННЯ ПРО ХРОНОЛОГІЧНІ МЕЖІ ТА ІСТОРИЧНИЙ ЗМІСТ
НОВІТНЬОГО ЧАСУ**

Мінаєв Андрій В'ячеславович,
кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Мінаєва Тетяна Василівна,
кандидат історичних наук, завідувач науково-дослідного
експозиційного відділу новітньої історії краю
Чернівецький обласний краєзнавчий музей

Анотація: Авторами розглянуті деякі проблеми періодизації всесвітньо-історичного процесу, зокрема, пов'язані з визначенням спільних для різних регіонів світу історичного змісту та хронологічних меж доби Новітнього часу. Висунуто пропозицію для пошуку відповідей на поставлені питання використовувати явища і тенденції, пов'язані з поняттями «колоніалізм» та «модернізація», а також запровадити концепт «ранній Новітній час» на позначення перехідного періоду між добою Нової і Новітньої історії. Хронологічно ранній Новітній час пропонується вважати таким, що збігається з добою «холодної війни».

Ключові слова: методологічні проблеми історії, періодизація всесвітньо-історичного процесу, Новий час, Новітній час, перехідні періоди, концепт «ранній Новітній час», модернізація, колоніалізм, доба «холодної війни».

Періодизація історичного процесу становить особливий вид систематизації історичного матеріалу, спрямованої на умовний поділ історичного перебігу на більш або менш тривалі відрізки часу – періоди. Попри те, що евристичний та педагогічний потенціали такої систематизації не можуть бути поставлені під жоден сумнів, практичне застосування методу висуває перед науковцями певні проблеми. Суть двох із них сформулював В. Грін:

- по-перше, існують «... різні стратегічні підходи до написання всесвітньої історії. ... У рамках комплексного підходу основна увага зазвичай приділяється найрозвинутішим і найскладнішим суспільствам... Інтегрована всесвітня історія дозволяє історикам використовувати спільні рушійні сили змін для пояснення історичного процесу, полегшуючи тим самим виявлення універсальних епохальних рубежів. Регіональна стратегія охоплює більшу кількість народів світу протягом більш тривалих періодів часу незалежно від того, чи ці народи функціонували в рамках еволюційного мейнстриму або на деякій відстані від центрів цивілізації»;

- по-друге, «... визначення меж періодів зазвичай набувало двох форм. Одна з них зосереджена на поєднанні сил, інша – на провідному секторі. Підхід, заснований на поєднанні сил, виявляє збіг безлічі важливих подій в один момент історії. ... Підхід, заснований на провідному секторі, концентрує увагу на одному переважному джерелі змін, який справляє вирішальний вплив на всі інші» [1, р. 100-102].

Перша проблема ускладнюється тим, що наявна сьогодні періодизація всесвітньої історії, попри свій очевидний європоцентризм [див. докл: 2, с. 134-136], є повністю усталеною (принаймні щодо назв та, меншою мірою, хронологічних меж таких великих історичних періодів як «Античність», «Середньовіччя» та «Новий час»). За влучним висловом В. Гріна, ця «... періодизація... пронизує наші звички мислення; вона визначає межі; вона породжує багато абстракцій, які підтримують професійний дискурс. Вона визначає, як ми зберігаємо образи та як сприймаємо початок, середину та кінець речей» [1, с. 99-100].

Значно менш усталеними в науковому обігу є поняття «Новітній час» та відповідно, позначуваний ним період всесвітньої історії; отже, й методологічні питання, що стосуються хронологічних меж та історичного змісту Новітньої історії наразі залишаються полемічними. Варто відзначити, що англійська історична традиція виділяє «сучасну епоху» (Contemporary Age), що починається з 1945 року; німецькомовна – «[наш] час» (Zeit), відраховувати

який зазвичай починають від закінчення Першої світової війни; франкомовна - «нинішню епоху» (époque contemporaine), яка охоплює весь період після Французької революції; що ж до радянської / пострадянської історіографії, то вона виявилася найближчою саме німецькій історичній традиції, виділивши «Новітній час», який первинно розпочинався в 1917 р. [3, с. 71]. Як відомо, відбулося це у зв'язку з проголошенням Жовтня 1917 р. «головною подією ХХ ст.», яка розпочала загальну кризу капіталізму як світової системи і поступовий перехід світу до соціалізму як «першої фази комунізму» [4, с. 141-142]. Логіка прихильників формаційного підходу була очевидною: історичним змістом доби Нової історії є формування та затвердження капіталізму, який на межі ХІХ і ХХ ст. перейшов у «останню» - кризову, імперіалістичну – фазу, що неминуче зміниться першою фазою комунізму – соціалізмом. Однак, ця схема не спрацювала не лише тому, що «світова соціалістична система» розвалилася наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., програвши «холодну війну» Заходу, але й тому, що і до того слабо відповідала історичній дійсності. За справедливим зауваженням І. Ковальченка, марксистська характеристика розвитку капіталізму справедлива лише для ХІХ – першої третини ХХ ст. і поширювати її на капіталізм другої половини ХХ ст. безпідставно [5, с. 5]. І справа не лише в помилковості тези про «абсолютне зубожіння робітничого класу по мірі розвитку капіталізму», спростованої західною «державою добробуту» у післявоєнну добу. Власне, спираючись на досвід чисельних історико-політичних дискусій про природу радянських держави і суспільства, можна стверджувати, що називати їх «соціалістичними» (у марксистському розумінні, яке для керівників СРСР було єдино прийнятним) є сумнівним. Існує чимало запропонованих в ході цих дискусій термінів (*«деформована радянська держава», «державний капіталізм», «буржуазне суспільство без буржуазії», «суперетатизм», «індустрiopолітаризм», «індустріальний феодалізм» та ін.*), які при всій суперечливості більшою мірою відображають особливості та тенденції радянського розвитку, ніж надто розмита різним історичним контекстом

дефініція «соціалізм» [6, с. 76-77]. Економічна політика СРСР та інших «соціалістичних» держав, попри суб'єктивне сприйняття комуністами цих країн себе як «будівничих соціалізму та комунізму», об'єктивно була спрямована на індустріальну модернізацію (тільки не в ліберально-ринковій, а в крайньо-етатистській формі).

Після 1991 р., коли марксизм-ленінізм як державна ідеологія та методологія історії потерпів крах, Новітній час у пострадянській історіографії (в тому числі в Україні) почали відраховувати від початку чи закінчення Першої світової війни. Утім, можна констатувати накопичення пов'язаних з виділенням цього періоду методологічних питань, які можна звести до двох наступних:

- чи варто виділяти Новітню добу як окремий історичний період?

- якщо варто, то якими можуть бути історичний зміст та обумовлені ним хронологічні межі Новітнього часу, спільні для розвитку країн «Центру» та «Периферії»?

Відповідь на *перше питання* залежатиме від того, чи визнаємо ми наше сьогодення (або, принаймні, відносно нещодавнє минуле) часом, що належить до тієї ж епохи, у якій жив Наполеон I, або навіть О. Кромвель (залежно від того, до якої саме версії хронологічних меж раннього Нового часу ми пристанемо). Дійсно, існує обгрунтована точка зору, що відрізок часу від Першої світової війни до останнього десятиліття ХХ ст. – не Новітній час, а лише третій (новітній) період Нової історії [див. докл: 4, с. 147-148]. Однак, якщо такі епохальні події як деколонізація, виникнення біполярної системи міжнародних відносин часів «холодної війни», поява ядерних енергетики і зброї, вихід людства у космос та, зрештою, «інформаційна революція» не є вагомими підставами виокремити принаймні частину ХХ ст. в самостійну епоху всесвітньої історії, то якими ж взагалі мають бути вагомими підстави? Тому думка авторів даної розвідки щодо цього однастайна: зміни, які пережило людство в ХХ ст. є надто грандіозними для того, щоб відносити цю добу до Нового часу.

Друге питання є значно складнішим для отримання однозначною

відповіді. На наш погляд, проблема, пов'язана з необхідністю визначення спільних історичного змісту та хронологічних меж Новітньої історії для різних регіонів світу (насамперед, для країн Заходу та Сходу) потребує комбінування різних підходів до всесвітньо-історичного процесу, бо критерієм для такого визначення має виступати не якась одна глобальна тенденція, а лише їхня сукупність. При цьому авторами цієї розвідки пропонується запровадження у науково-методологічний обіг концепту «ранній Новітній час» (за аналогією з «раннім Середньовіччям» чи «раннім Новим часом») [2, с. 141; 7, с. 170]. Цей концепт базується на ідеях щодо т.зв. «проміжних зон», або перехідних періодів від одного етапу історичного розвитку до іншого, коли порушується рівновага наявної системи [8, с. 46]. За вдалою думкою одного з істориків, такі «проміжні зони» одночасно належить і до епох, що минають, і до епох, що насуваються, а тому їх варто досліджувати під трьома кутами зору: як логічне та історичне завершення попередньої епохи, як час зародження і перші кроки інших відносин, структур, інститутів, і як особливі «перехідні періоди», для яких притаманні специфічні змішані відносини [8, с. 47]. Отже, сенс концепту «ранній Новітній час», на нашу думку, має полягати, зокрема, в наступному: так само, як переходи від Античності до Середньовіччя та від Середньовіччя до Нового часу були тривалим історичним процесом, розтягненими на кілька століть і відзначалися єдністю та протиборством елементів старого (що поступово відмирало) та нового (яке визрівало та з часом витисняло старе), так і перехід від Нового часу до Новітнього не можна мислити як якийсь одномоментний акт, оскільки він затягнувся (звісно, не на століття, але все ж на десятиліття) і являв (чи досі являє) складний період діалектичного співіснування старого з новим.

Зрозуміло, що серед істориків є поширеною точка зору, що між Новою та Новітньою історією немає такого розриву, як між Античністю та Середньовіччям, або Середньовіччям і Новим часом [див., напр.: 9, с. 90], у тому числі й через неспівставні часові масштаби. Однак на таке зауваження можна висунути контраргумент: упродовж всього існування людського

суспільства історичний час демонструє постійну й стійку тенденцію до свого скорочення. З цього приводу свого часу найкраще сказав С. Капіца: *«Тривалість історії Стародавнього Єгипту становить 3 тис. років, закінчилася вона 2700 років тому, і мірою історії так само, як у Китаї, там були династії. ... Римська імперія проіснувала 1500 років і розпалася 500 років тому, а мірою історії були правління окремих королів або імператорів. Нинішні імперії виникали за століття і розпадалися, вже на нашій пам'яті, за десятиліття. Так скорочувалася міра історичного розвитку і прискорювався хід світової історії, яка нині досягла межі свого стрімкого бігу. ... історичний процес, який ще в Середні віки займав сотні років, нині визначається не плином історичного часу, а практично ефективним часом життя людини або ж ще меншим часовим масштабом конкретних політичних рішень»* [10]. Ситуація, в якій впродовж життя одного покоління можуть прийти і піти цілі епохи, дає підстави вважати, що десятиліття Новітньої історії за історичною вагою можуть бути співставлені зі століттями Середніх віків та тисячоліттями Античності.

На нашу думку, відповідь на питання щодо історичного змісту та хронологічних меж раннього Новітнього часу може бути знайдена на перехресті дефініцій *«колоніалізм»* та *«модернізація»*.

Колоніалізм. Формування та еволюція світової колоніальної системи стали ключовою тенденцією в динаміці історичного розвитку світу в добу Нового часу: в цій системі метрополії (Захід) та залежні країни (Схід та ін.) вперше в історії утворили єдину світову економіку на основі єдиного світового ринку. Це кардинально змінили соціальну, економічну та політичну картину світу: провідні держави Заходу перетворилися на головних світових політичних акторів – колоніальні імперії, тоді як країни Африки, Сходу, Латинської Америки стали об'єктами колоніальної експансії, яка зруйнувала їхні традиційні державність та соціальні структури. Наприкінці XIX – на початку XX ст. колоніалізм як світова система вступив у смугу кризи, однак достатньо успішно пережив і «пробудження Азії», і Першу світову війну, а остаточний його розпад розтягнувся на другу половину XX ст.

Модернізація. З точки зору авторів модернізаційних теорій, єдиним способом ефективного розвитку для країн не-західного світу є повторення шляху, пройденого Заходом, тобто послідовний перехід від доіндустріальної стадії розвитку до індустріальної та постіндустріальної. Основним змістом історії Нового часу крізь призму цих теорій є зародження, становлення та утвердження індустріальної (ліберально-промислової) цивілізації, тобто процес, який аж ніяк не завершився ані до, ані після Першої світової війни, а дотягнувся аж до останнього десятиліття ХХ ст. [4, с. 147-148]. Про початок же доби власне Новітнього часу для країн Заходу можна говорити лише після завершення Другої світової війни, а для інших країн (окрім, хіба що Японії) - взагалі з 90-х рр. ХХ ст. і пов'язано це з тим, що історичним змістом Новітньої історії є процес формування постіндустріального суспільства [4, с. 147-148]. Отже, для не-західного світу принаймні до 1990-х рр. тривав процес утвердження індустріального суспільства, а значить – доба не Новітнього, а лише Нового часу.

На нашу думку, ранній Новітнім час – це доба «холодної війни» [7, с. 171-172]. Звісно, не можна не погодитись із справедливістю твердження про те, що історичний зміст розвитку в цей час у різних регіонах світу важко узгодити, бо перед ними стояли різні завдання: в той час як країни Заходу вже переходили до постіндустріального (інформаційного) суспільства, країни Сходу та Африки лише намагались долати колоніальну спадщину й будувати суспільство індустріальне. Але саме доба «холодної війни», мабуть, найбільше підходить під визначення перехідної як час, де тенденції, пов'язані з поєднанням змісту понять «колоніалізм» та «модернізація» проявилися найвиразніше. Власне, всі колоніальні, напівколоніальні та залежні країни після здобуття чи відновлення незалежності в постколоніальну добу тією чи іншою мірою та з різним успіхом пройшли процеси модернізації, намагаючись пришвидшено подолати історичний шлях розвинутих індустріальних країн. Отже, для них саме доба «холодної війни» стала і часом розпаду світової колоніальної системи, і наймасштабнішою епохою модернізації в їхній історії.

При цьому, наприклад, особливістю модернізаційних процесів частини не-західних країн було те, що їхній перехід до індустріальної цивілізації супроводжувався впровадженням елементів постіндустріального (інформаційного) суспільства, що неможливо собі уявити в Новий час.

Отже, саме доба «холодної війни» може сприйматись як історично перехідний період, упродовж якого в різних сферах співіснували у протиборстві елементи старого і нового, а саме:

- *колоніалізму*, який після Другої світової війни вступає у час свого остаточного занепаду і впродовж «холодної війни» припиняє існування та *неоколоніалізму* як форми збереження опосередкованої залежності екс-колоній від колишніх метрополій та транснаціональних корпорацій (ТНК);

- *імперіалізму*, що проявлявся у спробах колишніх світових імперій зберегти свій максимальний вплив на міжнародній арені та *неоімперіалізму* як протиборства двох конкуруючих проектів глобалізації (радянського та північноамериканського), об'єднаних навколо, відповідно, двох моделей індустріального суспільства;

- *доіндустріального, індустріального і постіндустріального* суспільств в різних точках планети. При цьому варто підкреслити діалектичний характер поєднання в межах основного історичного змісту раннього Новітнього часу процесів деколонізації та модернізації. По-перше, розпад колоніальних імперій та відмова від експансіоністської політики колишніх імперіалістичних держав стимулювали в них черговий етап модернізації – структурні зміни шляхом залучення здобутків науково-технічної революції, що прискорило перехід Заходу від пізньоіндустріального до постіндустріального суспільства. По-друге, колишні колонії, напівколонії та залежні країни, здобувши політичну незалежність, одразу ж приступили до політики модернізації з метою інтеграції в індустріальну цивілізацію, обираючи одну з двох моделей. При цьому, ставши на шлях наздоганяючого розвитку, чимало хто з них дійсно почав розвиватись темпами значно швидшими, ніж колись країни Заходу (Іран часів «білої революції», КНР після 1980-х рр., Південна Корея, Тайвань, Сінгапур останньої

чверті ХХ ст. та ін.). По-третє, «неоімперіалізм» СРСР та США в ході «холодної війни» активно сприяв процесам деколонізації й підштовхував нові держави до вибору геополітичного союзника та, знову ж таки, орієнтації на одну з двох моделей індустріальної модернізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. William A. Green. Periodizing World History. *History and Theory*. Vol. 34. No. 2. Theme Issue 34: World Historians and Their Critics (May, 1995), p. 99-111.

2. Мінаєв А.В., Мінаєва Т.В. Про деякі методологічні проблеми історії країн Сходу. *Вісімдесят шості економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції* (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 28-29 травня 2024 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. С. 134-142.

3. Крылов А.О. Раннее Новое время как исторический период в мировой и отечественной историографии. *Манускрипт*. 2020. Том 13. Выпуск 2. С. 71-77.

4. Сич О.І., Мінаєв А.В. Новітня історія: зміст поняття та хронологічні межі (семінар кафедри історії нового та новітнього часу, 9 жовтня 2012 р.). *Історична панорама: Збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність «Історія*. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. Вип.15. С.141-153.

5. Ковальченко И.Д. Теоретико-методологические проблемы исторических исследований. Заметки и размышления о новых подходах. *Новая и Новейшая история*. 1995. №1. С. 3-33.

6. Мінаєв А.В. До проблеми термідоріанського етапу Російської революції 1917 року. *Історична панорама: Науковий збірник ЧНУ. Спеціальність «Історія»*. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. Вип. 25. С. 72-89.

7. Мінаєв А.В., Мінаєва Т.В. До питання про синхронізацію хронологічних меж та історичного змісту розвитку країн Заходу та Сходу в Новий і Новітній час. *Актуальні дослідження правової та історичної науки*.

Випуск 62: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 13 – 14 червня 2024 р.) / редкол. : О. Яремко та ін. ГО “Наукова спільнота”. WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. 2024. С. 166-174.

8. Хут Л.Р. К вопросу о так называемых «промежуточных зонах» в периодизационных системах всемирной истории. *Вестник Адыгейского государственного университета*. 2006. №1. С. 46-48.

9. Полиновская Е.А. Современные подходы к изучению новейшей истории стран Запада. *Сибирский педагогический журнал*. 2013. №1. С. 89-93.

10. Капица С.П. Об ускорении исторического времени. *Новая и Новейшая история*. 2004. №6. С. 3-16.